

hun pers mis-
a-die-schare, op
de verwarring,
ook al schuw
het om en om,
rieties, te pas
n die kringen,
zeker, dat is
t, dat de orga-
n plaats staat

eerde, zichzelf
reformeerdheid
naar niet zoo
de methode
het woord
g over God
ken. Dat het
de restrie-
etrouw" den
ggen, als men
d is heel wat
voorzichtig, zoo
van een frag-
nt nu eenmaal
blijbrenge-
die schaa-
pjes

vordt, dat een
le" naar voren
acht ontloopen
zondaar, heeft
eigenlijk precies
el verbond, kan
tot den godde-
r".

objectivisten en
der de reeds
den — even
n psychologische
als de ethische
zijn „Schepper
oekt over „de
ing te kennen,
„de moderne
bijbelsch inzicht
alvijn's dagen"
de psycho-
r der hel, zoo-
staat, niet een
agevuur", doch
in buiten God
torven, en nu
recht ondergaat
„verandering"
ling", dus ook
de mogelijkheid

ng in de voor-
thriver — juist
ven van voor-
seft, inzake het
ngelding — uit
heb", om hem
kerheid? Deze
beloofte".¹⁾

pen, ja, maar,
pausen, schrift-
heid tegenwer-
ser gedaan dan
edreigd?
— of bedruigt,
„belofte" en
on, en dat nog
arheidspro-
le spel der be-
zoo goed thuis
gejes, waarmee
lastiek haar en-
iek, van buiten

in tijd nog niet

confessie-bestrij-
en alle woord-
en tegenstel-
n een fragment
n daarin hand-
dreiging" saam-
logische" bood-
een boodschap-
ddellijk" een
len hoorder die

otste gerustheid
t vloeden, en de
nar kracht van-
en.

rustig schrijft:
oft! Het leed en
in eenig ander
heid."?)
ijsterd over het

feit, dat deze auteur zóó spreekt, en toch Jezus Christus, den alleen uit den Bijbel hem bekend geworden Jezus Christus, als leeraar erkent, hem zoudt willen wijzen op heel wat uitspraken van Christus, die een heel anderen kant uitwijzen, dan is zijn afwerend gebaar beslist genoeëg: „ik ben verzekerd, dat noch codices, noch teksten, noch patres, noch pausen, noch schriftgeleerden, noch formulieren van eenigheid, mij kunnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus, mijnen Heer".²⁾ En zoo geeft hij ieder de gelegenheid te constateeren, dat deze schrijver

a. een persoonlijke geloofs-acte (uiting van geloofsverzekering) de plaats hier lank innemen van „het edele spel der begripsontwikkeling".

b. een ander, die anders „ingesteld" is, niet meer tegenhouden kan, als die ander precies den tegenovergestelden kant uit redeneert, zulks dan op grond van ZIJN „instelling" in het „geloof".

c. zich onttrekt aan de zuiver wetenschappelijke vraag, wat Paulus, dien hij immers in de verte nasprekt, in Rom. 8:38 en 39 toch wel bedoeld moet hebben met „dood", met „machten", met „toekomende dingen", met „diepte", waaraan Paulus immers óók geloofde, maar zonder dat ze hem persoonlijk (meer) konden be-
schadigen.

En wie dat eenmaal geconstateerd heeft, die krijgt er zoo ineens tegelijk een „klaar gezicht in", dat hier een heel eigenaardig spel met Jezus Christus als historische verschijning — met zijn Christus-ideeën mag de auteur voor mijn part wel spelen — gespeeld wordt. Dit spel zie ik daar, waar de auteur Christus' ontzaglijke woord over „den worm die niet sterft", en „het vuur, dat niet gebluscht wordt" van zich en zijn betoogen afschuift, door het — te verpsychologiseeren. Met dezen passe-partout der verpsychologiseering van objectieve openbarings-inhouden gaan immers zoo-
wal alle deuren open; en het leuke is, dat alléén die deuren opengaan, die men graag open hebben wil. — zo lang tenminste Jezus Christus, en de waarheid, ons niet van ter zijde overvallen, door a.l. een andere deur te openen; een andere deur, van waarachter dan ineens licht uitschiet, dat ons „ontdekt" in dit... inbrekerswerk in het huis der wetenschappelijke begripsvorming. Jezus Christus — zoo heet het hier — is „een geweldig psychologisch(!) realist, die het menschenhart heeft gepeld als weinigen. Daarom(!) kent hij den worm, die knaagt en het vuur dat niet wil ophouden. De waarheid, die daarin steekt, is langen tijd verduisterd geweest; eindelijk... is zij... weer ontdekt. Hoor, hoe onder leiding van Rinkel, een van zijn patiënten, na zwaar, ook klinkend gemaskeerd verzet, haar niet langer kan weerstaan. Het is een kunsthistoricus, die spreekt uit eigen, diepe ervaring." En dan volgt een verhaal van dien genezen patiënt, dat vrijwel hierop neerkomt: die toestand van angst, die een zondaar, als hij „thier op aarde erg be-
nauwd krijgt, en maar niet tot verlossende biecht komen wil, lijdt, althans soms lijden kan, wel, die is de hel. De genezen patiënt weet nu, dat de middeleeuwsche schilders, zoo vaak zij de folteringen van de hel teekenden, geen sadistische fantasien, doch „wahrheitsgetroue Darstellungen der ersten Stufe des Erlösungsweges" gegeven hebben.... „Darum ist unsere Erde, als die uneinge-
standene Hölle, eine doppelte Hölle. Und wenn man in die richtige, ehrliche Hölle gerät, ist man schon halb im Himmel".³⁾

Na deze omzwervingen in het gedachtenveld van deze tenslotte⁴⁾ „allerindividueelste ex-
pressie van Kohnstamm's allerindividueelste emo-
lie" (ervaring) keeren we nu terug tot het ver-
schoven gezelschap van „codices, teksten, patres,
pausen, schriftgeleerden en — formulieren van
eenigheid". Wij doen dat niet zonder vrijmoedig-
heid, want het was toch eigenlijk maar een ver-
gissing van den schrijver, dat deze hem in den
weg zouden staan bij zijn persoonlijke geloofs-
verzekering.

Zij alle — die pausen, en die formulieren —
hebben (vooral de formulieren) de eeuwige straf
geloofd. Niet op grond van ervaring, doch op
gezag — geconcentreerd gezag — van den histori-
schen, mit de Schrift gekenden Jezus Christus.

Hebben zij dan niet Gods vergevende liefde
gekend?

Sterker aangedrongen: hebben zij dan één woord
durven, of kunnen spreken, dat niet uitging
van Gods liefde?

Neen — dat hebben zij niet.

En het is een waan, dien men voedt, als men
meent, dat juist zij in hun „dialectisch gedachten-
spel" over hemel en hel niet tot een eenheid
van uitgangspunt al hun woorden zouden willen
of kunnen herleid zien. Het is evenzeer een waan,
dat bij hen „belofte" en „dreiging" niet tot een
eenheid zouden te herleiden zijn (herleiden, zeg ik;
niet: samensmelten, of paradoxaal verbinden in
een antinomische eenheid).

Die eenheid immers ligt onder meer in het
verbond. De verbonds-gedachte, g.l.j.k. ze
geopenbaard is door den levenden God.

...

Want de dienst van God is van den aanvang
af door God's éénzijdige beslissing gegeven, en
geopenbaard, en afgekondigd, in een twee-zijdig
VERBOND. „Het foedus operum" (verbond der
werken) is niets anders dan de vorm der religie
bij den naar Gods beeld geschapen mensch.⁵⁾
„Alle hooger leven onder redelijke en zedelijke
schepselen draagt den vorm van een verbond....
Het kan daarom ook niet verwonderen, dat ook
het hoogste, rijkste leven van den mensch, d.i. de
religie, dit karakter draagt. In de Schrift is het
verbond de vaste vorm, waarin de verhouding van
God tot Zijn volk voorgesteld wordt".⁶⁾ „Ver-
bond is het wezen der ware religie".⁷⁾ „De ware
religie kan daarom niets anders zijn dan een ver-
bond, ze heeft haar oorsprong in de nederbuigende
goedheid, in de genade Gods. Dit karakter draagt
de religie zoowel vóór als na den val. De religie
is één, evenals de zedewet en de bestemming
van den mensch. Werk- en genadeverbond ver-
schillen niet in het einddoel, maar alleen in den
weg, die tot dat einddoel leidt".⁸⁾

Houdt men dit alles voor oogen, dan is de
gereformeerde verbonds-theologie de onmisbare on-
derbouw van alle leer-over-de-hel.

Want het verbond — anders dan het „con-
tract" — leeft niet uit de wet van „do ut des"
(ruilverkeer: de een geeft, de ander geeft terug,
beiden helpen elkaar); doch uit de wet van een
God, die alles geeft, doch dan ook, eenmaal in dat
geven aanvaard, alles neemt, zodra de mensch
hem als Gever verwerpt, en dus het verbond,
nadat 'als twee-zijdig aangeboden en aangenomen
is, verbreekt. Dit verbreeken is nu zijnerzijds een ver-
werpen van alles. Het „contract" tracht uit
een faillieten boedel te halen wat te halen is, en
regelt dit haal-bedrijf bij voorbaat; het gaat dan ook
uit van de onderstelling, dat „alles of niets" een
lastig woord is. Maar het „verbond" begint
zijn samen-spraken altijd met dat éne: „alles
— óf niets". Het „contract" zegt: „wie heeft,
die moet iets kwijt, en wie niet heeft, hij dien moet
grocien, wat hij heeft".

Het „verbond" daarentegen opent zijn spreu-
kenboek met het ten onrechte eens als paradoxaal
aangediende woord: wie heeft, dien zal gegeven
worden, en hij zal overvloediglijk hebben
(hemel), en wie niet heeft, van dien zal genomen
ook wat hij heeft (hel).

Zoo kan de verstooting van Gods aangezicht
nimmer gepredikt worden zonder de klem van
het verbond. Wie niet de verbondsgedachte voor-
opstelt, heeft over de hel geen enkel bijbelsch
verstandig woord gesproken. Want omdat de bijbel
niet begint bij een „aanbod" van „een" „ge-
nadeverbond", doch ons vasthoudt aan de „rea-
liteit" van „het" „werkverbond" — dit al-
leen verklaart immers Christus' gehoorzaamheid —
daarom zijn de hel, de dood, de straf op ver-
bondsterrein verkondigd, en worden zij slechts
als oordeel gebracht over verbonds-brokers als
zoodanig. En de „economie" van het genade-
verbond kan nu dit verband tusschen verbond en
verstooting slechts met nóg meer scherpste stellen.

...

Hierom is de tegenstelling, die men maakt
tusschen paedagogische-vaderlijke „straf" en heers-
chers-straf⁹⁾, valsche. Afgedacht nog van het ver-
warren van „straf" en „kastijding": de Heer-
scher (Souverein), God, is in het verbond juist
als Vader opgetreden en heeft als Vader-souver-
ein gezegd: gij zult, als gij zondigt, den dood
sterven. Dat was verbonds-statut; wie het an-
ders wil, rukt dit woord uit zijn verband, vermoordt
het dus.

Hierom is voorts de omschrijving van de straf
als „symbool-handeling, waardoor op een voor het
kind begrijpelijke wijze een veroordeeling uit de
ethische sfeer in de empirische werkelijkheid wordt
vertolkt, en aldus zijn geweten wordt gewekt en
gevormd".¹⁰⁾ voor ons onaannemelijk. De ver-
bonds-mensch immers kan niet in een verbond
gebracht zijn door God, als niet zijn geweten
gewekt en gevormd was, bij het begin der ver-
bondsrelatie.

Hierom ook is de klacht, dat, als de hel in den
zin der orthodoxie bestaat, Christus (God) verlies
geldt den heeft¹¹⁾, op dit standpunt onhoudbaar, want
het verbond stelt de mogelijkheid van de ver-
stooting van den aanvang aan; en wie dan achter
de verbonds-afkondiging nog het mysterie van Gods
„besluit" stelt, verwerpt deze „verlies"-theorie wel
fundamenteel.

Hierom tenslotte is de bedenking, dat „Satan"
en het kwaad toch eigenlijk slechts Gods knech-
ten zijn, en dat wij daarom deze „niet" moeten
„verabsoluteeren als doel op zichzelf, maar blijven
zien als middel in Gods hand", dat wij het
dus „niet oneindig maken, maar eindig"¹²⁾, —
voor ons geheel overbodig. Want indien de mensch
door God gedacht is als eeuwig-bestaand, en
dus met de gegevenheid van dit eeuwig bestaan
in het verbond is gezet, in het verbond, met
zijn sancties, dan is alles hier ondergeschikt
gemaakt aan Gods éne wereldplan: „oosterfelij-
heid" (art. 37 belijdenis), Satan, dood, hel, „on-
eindigheid", hemel zoo goed als hel.
„Ja maar," zegt Kohnstamm: „Onze God is een

verterend vuur. En de pottenbakker kan den pot
verwerpen, die onbruikbaar blijkt. Maar als Hij een
vuur is, dan loutert en reinigt Hij, óf hij verietert,
maar dan ook geheel."

Maar Bavinck spreekt: „Indien God in Zijn sou-
vereine hoogheid en majesteit boven den mensch
blijft staan.... dan is het beeld van den potten-
bakker en het leem nog veel te zwak om die ver-
houding aan te duiden, want het leem heeft nog....
rechten onafhankelijk van en tegenover den pot-
tebakker.... Als er dus waarlijk religie zal zijn....
als de verhouding van beiden, ook wel, maar toch
niet alleen zal wezen die van.... een pottenbakker
tot zijn leem, doch ook die van een koning tot zijn
volk, van een vader tot zijn zoon.... dan moet
religie het karakter dragen van een verbond".¹³⁾

Zoo kan de exegese van 'bijbelwoord over God
als verterend vuur slechts hierdoor
bepaald worden. Vernietiging kan die „vertering"
niet zijn, want deze was noch Scheppings-, noch
Verbondsterm.

...

Indien deze in het wezen der zaak toch een-
voudige dingen weer scherper onder ons gaan
leven, zullen de sectariërs, die zich van de bron-
nen van het gereformeerde denken blijven verwij-
deren, nóg meer zich alle onschuld zien
benemen.

Dat is beter, dan hun schuld te camoufleren.
Want dit laatste is: politiek, die op zoek is naar
een „contract".

Het eerste is: de „wrake", deels ook nog de
tot genezingswerk bereidverklaring van „het VER-
BOND".

K. S.

- ¹⁾ III. De Heilige. Tjeenk Wilink, 1931, blz. 398.
²⁾ Want het oude „agevuur" is een plaats van „betaling"
nog.
³⁾ Kohnstamm, I, blz. 403.
⁴⁾ Kohnstamm, I, blz. 390.
⁵⁾ Kohnstamm, deel I.
⁶⁾ Kohnstamm, blz. 396.
⁷⁾ Kohnstamm, blz. 403.
⁸⁾ Blz. 403.
⁹⁾ Kohnstamm, I, blz. 398.
¹⁰⁾ Want, de schrijver is wel „niet alleen", maar dat is bij de
ervaring, goed beschouwd, maar toevallig.
¹¹⁾ Bavinck, Dogmatiek, I, 318.
¹²⁾ Bavinck, Dogmatiek, II, 611.
¹³⁾ Bavinck, Dogmatiek, II, 612.
¹⁴⁾ Bavinck, II, 613 en vgl. III, 211.
¹⁵⁾ Brunner, Mitter, 419, vgl. Kohnstamm, III, 219.
¹⁶⁾ Kohnstamm, 220.
¹⁷⁾ Kohnstamm, 399—403.
¹⁸⁾ Kohnstamm, 398, 9.
¹⁹⁾ Bavinck, Dogmatiek, II, 612.

W. van den Akker. De eer van de Vlag.

De weinige ruimte, die ik ditmaal ter beschikking
heb, is juist toereikend, om een boek onder de aan-
dacht te brengen, dat in kort bestek kan worden
afgedaan, het in 'opschrift genoemde „De eer
van de Vlag" door W. van den Akker.

't's geen literair werk — 't doet zich trouwens
ook in het minst niet als zoodanig voor — en ver-
dert dus strikt genomen ook geen behandeling
in deze rubriek. Maar het is geschikte en aanbe-
velenswaardige lectuur, bedoeld in 't bijzonder voor
schoolbibliotheken. En aangezien ik een en ander
maal op het institueeren en de goede voorziening
van schoolbibliotheken op deze plaats heb aange-
drongen, wil ik het ook gaarne hier noemen.

Blijkens den ondertitel „Uit het dagboek van een
Hollandschen reerant in de jaren 1830—1832" is
het een historie-verhaal uit de periode, die door
de honderdste verjaring in dezen tijd de belang-
stelling heeft (men herinnere zich o.a. het boek van
M. v. d. Duin „1830", dat ik eenigen tijd geleden
ook in deze rubriek heb aangekondigd als voor
schoolbibliotheken geschikt). De Schrijver vond in
een historisch tijdschrift aantekeningen van een
Noord-Hollandschen jongen, die als soldaat de op-
rekebeweging in België meemaakte. En die aan-
teekeningen heeft hij samengevoegd tot een gereeld
verhaal, dat onder den titel „De eer van de Vlag"
het relaas in het teeken plaatst van nationaal ge-
beuren.

De heer van den Akker vertelt dan hoe zijn
soldaat, een boerenzoon uit de omgeving van Alk-
maar, met twee dorpsgenooten einde Augustus 1830
werd opgeroepen, onder invloed van de ontrustende
tellingen die uit Brussel waren ontvangen. In
snelle marschen ging het van Haarlem naar het
Zuiden en eenige dagen later lag het leger voor
Brussel. Daar speelden zich intusschen allerlei
roerige tooneelen af, die de Schrijver en passant
beschrijft (het straatoproer, de gevaarlijke rit van
den kroonprins naar het paleis enz.). Na lang aar-
zelen gaf de Kroonprins bevel tot oprukken, maar
de actie werd niet met kracht gevoerd en het leger
had in de stad moeilijke dagen, die uitliepen op een
zich terugtrekken, dat eigenlijk was een smadelijk
vluchten. De morele uitwerking van deze slappe
houding wordt duidelijk geschetst, vooral in tegen-
stelling met de geestdrift, die de proclamatie van